

Alessandro Simbeni

Slikarska dekoracija u apsidalnim kapelama u crkvi Sv. Franje u Udinama iz 14. stoljeća

Slikarska dekoracija u unutrašnjosti crkve Sv. Franje u Udinama iz prve polovice 14. st. već je plijenila pozornost znanstvenika. U glavnoj kapeli najstarija oslikana dekoracija rad je jednoga venecijanskoga umjetnika čiji hibridni stil obuhvaća figurativni jezik bizantskoga podrijetla i grotesknu tradiciju. Od ove najranije dekoracije sačuvani su monumentalni *Lignum vitae*, fragmentarni prikaz Kristova Uzašašća, četiri evanđelista na svodu i tondo s licem Krista u tjemenu luka pri ulazu u kapelu. Smatram da se točna kronologija ovih fresaka može postaviti oko 1300. – 1315. g. Elegancija u licima, uravnoteženost scene, rafiniranost obrisnih linija i draperija odražavaju fazu tzv. neohelenizma dinastije Paleologa čiji su brojni primjeri u desetljećima na prijelazu iz 13. u 14. stoljeće u venecijanskoj umjetničkoj produkciji.

Drugoj po redu dekorativnoj izvedbi pripadaju figure na začelnom zidu: sv. Ljudevit Tuluški, sv. Franjo Asiški, sv. Ante Padovanski. Prisutnost svetoga biskupa iz Toulousea, kanoniziranoga 1317. g., daje *terminum post quem* izvedbi ovih slika. Na desnom se zidu nalaze scene, među kojima su sv. Kristofor, *Krunjenje Bogorodice* i jedan mali fragment s prikazom anđela u letu, a vezuju se za treću intervenciju, odnosno za djelo umjetnika čiji je slikarski način rada blizak onomu Majstora iz Spilimberga i koje se datiraju u 50-e godine 14. stoljeća. Apsidalna kapela s desne strane teška je za iščitavanje zbog višeslojnosti oslika. Na začelnom je zidu prikazano *Navještenje*. Ako se prvi sloj može datirati, kao što je to bio slučaj u glavnoj kapeli, oko 1310. – 1315., autor najmlađega sloja pokazuje, naprotiv, zrelo usvajanje figurativnoga giottesknoga jezika na padovanskom obrascu. Desni zid kapele sadrži tri velike slike u kojima su prikazani sveci vezani uz franjevački red: u centru sv. Ljudevit Tuluški, s lijeve strane sv. Klara, a s desne sv. Pavao. U kapeli, s lijeva, moguće je da se rasprostirao narativni ciklus fresaka od kojega je sačuvan samo trag na lijevom zidu (Enrica Cozzi predložila je zanimljivu pretpostavku da se preostali fragment ove freske može vezati uz ciklus posvećen franjevačkim mučenicima u Thani, Indija). Mučeništvo, u kojem su bili smaknuti braća: Toma iz Tolentina, Petar iz Siene i Jakov iz Padove te trećeredac zvan Demetrio, zbilo se 9. travnja 1321. godine. Događaji su ispričani u poznatom *Itinerariumu* Odorika iz Pordenona, napisanom 1331. godine. Najstariji slikovni prikaz ovoga događaja nalazi se na dnu južnoga zida u crkvi San Fermo Maggiore u Veroni i datiran je u 30-e godine. Na pilastru koji razdvaja glavnu kapelu od one s lijeve joj strane nalazi se prikaz stigmatizacije sv. Franje, uz neuobičajenu prisutnost sv. Ljudevita IX. Francuskoga. Razlog njegove prisutnosti u ovom kontekstu može biti ikonografski *unicum*. Treba naglasiti da je to jedini prikaz Ljudevita IX. iz njegova vremena i to u sjevernoj Italiji, u desnom transeptu crkve San Fermo Maggiore u Veroni.

U crkvi Sv. Franje postoje drugi dekorativni detalji koji su dugo vremena bili zanemarivani od strane kritike, a koji su od velikoga značenja u razješavanju nekih aspekata vezanih uz planiranje ikonografskih programa. To su dva friza što se rasprostiru u gornjem dijelu duž cijele crkve. U najdonjem frizu obuhvaćeni su tondi s poprsjima svetaca unutar četverolisnih okvira – na jednom je od njih prikazan svetac bez aureole s mačem u ruci. Možda se radi o fra Jakovu iz Padove koji je, prema izvorima, nadvladao goruću vatru iz koje je čudom izašao netaknut, a potom mu je bila odrubljena glava. Što se tiče friza, vjerujem da je vrlo važno imati na umu da postoji jedna gotovo identična situacija u crkvi San Fermo Maggiore u Veroni.

U zaključku valja priznati da između crkve Sv. Franje u Udinama i San Fermo Maggiore u Veroni postoje mnoge poveznice koje ne mogu biti slučajnima. Bez obzira što neke od ikonografskih ideja mogu potjecati iz kapitularne dvorane samostana Sv. Antona Padovanskoga, mišljenja sam da je glavni model kojim su se nadahnuli minoriti iz Udina bio upravo onaj iz Verone. Bazilika Sv. Antuna Padovanskoga, rađa se poput svečeva groba s jasnim ciljem da postane monumentalnom crkvom, odredištem brojnih hodočasnika. Model San Ferma Maggiore bio je ipak prikladniji za potrebe i za veličinu zajednice Reda manje braće iz Udina.

Primljeno/Received: 05.01.2010.
Pregledni rad